

BUGUNGI KUNDA PEDAGOGIK MAHORATNI SHAKLLANTIRISHNINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Ergashev Asadbek

FDU III-kurs talabasi

Annotatsiya: *O'zbekistonning gullab yashnayotgan, ilm, fan, texnika va sanoat rivojlanib borayotgan bir paytda, shu jumladan boshlang'ich ta'limning o'rni juda beqiyosdir.*

O'qituvchi pedagogik mahoratining asosiy mezonlaridan biri bo'lgan pedagogik taktning shakllantirish, uning o'qituvchi kasbiy faoliyatida hamda shaxsiy xususiyatlarida namoyon bo'lishiga erishish haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar. *«Ilmiy g'oya daqiqasi», pedagogika, pedagogik takt, muomala me'yori, axloqiy estetik qoidalar, hissiy qutb, psixologik iqlim.*

Bugun yurtimizda ta'lim - tarbiya jarayoni o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni komil inson sifatida shakllantirishga qaratilgan ustivor vazifalar olib borilmoqda. Buning uchun esa o'qituvchidan yangi pedagogik texnologiyalardan xabardor bo'lish, uni ta'lim jarayoniga tatbiq etish mazmunli va samarali o'quv mashg'ulotlarni tashkil etish talab etiladi. Pedagogikada o'qituvchining o'quvchilar bilan munosabati ularning yosh xususiyatlariga qarab belgilanishi va bu qonuniyatga amal qilinishi qat'iy talab qilinadi. Shunday ekan, o'qituvchi ta'lim-tarbiya jarayonida hali to'liq shakllanmagan, ta'sirlarga va ruhiy kechinmalarga tez beriluvchi, ota-onasining sevimli farzandi bo'lgan murg'ak qalb egalari bilan muloqot qilayotganligini aslo unutmasligi kerak. O'quvchilar bilan muloqotda pedagogik taktga qarama-qarshi bo'lgan qo'pollik, adolatsizlik, qo'rqitish, haqorat, mensimaslik hamda pedagogik qonuniyatlarda va tarbiyalash usullarida belgilanmagan jazolash metodlarini qo'llash, ular shaxsiga salbiy ta'sir qiladigan turli jargon so'zlar ishlatish o'quvchilar qalbini umuman tuzalmaydigan darajada jarohatlab qo'yishi, yoki o'qituvchining obro'siga putur yetkazishi mumkin. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi bunday qarama-qarshiliklar hamda ziddiyatlar ko'pincha dars va darsdan tashqari jarayonlarda sodir bo'ladi. Bunda, ayniqsa, yosh o'qituvchilarning pedagogik takt sirlarini bilmasligi, tajribasizligi pand beradi. Ta'kidlash joizki, o'qituvchi va o'quvchi muloqoti jarayonida uning ikkita hissiy qutbi shakllanadi.

Tarbiyaning samaradorligi hamda o'qituvchining ijobiy tuyg'ularga asoslangan o'zaro munosabatlarni mukammal tashkil qilish qobiliyatini bera oladi. Tarbiyaviy jarayonda o'qituvchi tashqi hodisalar ta'sirida salbiy hissiy holatlar girdobiga ham tushib qolishi mumkin, lekin bu ta'sir etishning oxirgi maqsadi sifatida emas, balki ijobiy hissiy samaradorlikka erishish uchun bartaraf qilinadigan ziddiyatli vaziyat vositasi sifatida paydo bo'lishi mumkin. Odobli bo'lish - har bir insonga, ayniqsa, rivojlanayotgan barkamol shaxs bilan muloqotda bo'ladigan o'qituvchiga xos bo'lgan axloqiy talabdir. Pedagogik takt - o'qituvchi kasbiy fazilati va kasbiy mahoratining muhim qismidir. Pedagogik takt inson fazilatiga xos bo'lgan u nafaqat o'qituvchining shaxsiy xususiyatlarini, balki o'quvchilarga

nisbatan axloq-odob doirasida insonparvarlarcha yondashish ko'nikmasi hamdir, ya'ni bu o'quvchilarga sezilarli darajada insoniy fazilatlarini boyituvchi tarbiyaviy ta'sir qilish vositasidir.

Taniqli pedagog olim I.V.Straxovning ta'kidlashicha, ta'lim muassasalarida olib borilayotgan ta'lim-tarbiyaviy faoliyatning muvaffaqiyati, avvalo, pedagogik mahorat zahirida mujassamlashgan pedagogik taktga bog'liq.

Bu sohada olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlarining tahlili natijasida biz pedagogik taktning quyidagi asosiy yo'nalishlarini e'tirof etishimiz mumkin:

- o'quvchining mustaqilligini poymol qilmasdan talablar qo'yish va ta'sir qilish;
- o'zaro munosabatlarda keskin masofa saqlashga yo'l qo'yilmaydigan jiddiy ohang;
- qo'yilgan talablarni asossiz ravishda bekor qilmasdan tarbiyaviy ta'sirni bevosita amalga oshirish uchun qat'iylik va izchillik;
- o'quvchilarga ortiqcha iltifot ko'rsatmasdan, ularning erkin fikrlashini va mustaqilligini rivojlantirish;
- shoshilmasdan va ko'r-ko'rona qarorlar qabul qilmasdan tarbiyaviy ta'sirning tezligi va o'z vaqtida bajarilishini ta'minlash;
- nazoratga jiddiy urg'u bermasdan o'quvchilarga nisbatan e'tibor, o'zaro muloqotda beparvolik, tez ta'sirlanishdan yiroq bo'lgan bosiqlik va vazminlikni namoyon etish;
- o'quvchilarga nasihatgo'ylik bilan doimo aqlli bo'lishni o'rgatmasdan aniq rejalashtirilgan biror mavzu asosida tarbiyaviy suhbatlar olib borish.

Pedagogik taktning asosiy belgisi – o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro muloqoti asosida sinf jamoasida mukammal psixologik iqlimni yaratish uchun ma'lum bir me'yorni topa bilish.

Bugungi o'quv jarayonlarini ijodiy yondashuvlar asosida dars mavzusiga qo'shimcha ma'lumotlar kiritgan holda tashkillash ta'lim samarasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Dars mavzusini hayotga bog'lagan holda, qiziqarli ma'lumotlar bilan o'tkazish yaxshi natija beradi. Dars jarayonida qiziqarli ma'lumotlar qo'shimcha adabiyotlardan foydalangan holda o'quvchilarga «Ilmiy g'oya daqiqasi» ni tashkillash muhim ahamiyat kasb etadi. Insonning jonsiz va jonli tabiatga, o'simliklar olami va hayvonot dunyosiga ko'rsatgan ijobiy va salbiy ta'sirini yoritish asosida, tabiat, inson va jamiyat munosabatlari tushuntirilishi lozim. O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish barkamol shaxsni kamolga yetkazish borasida olib borilayotgan ta'lim-tarbiyaviy ishlarning asosiy tarkibiy qismi ekanligini nazarda tutish zarur.

Dars boshlanishida o'quvchilarga ma'naviy daqiqada ertak yoki matallarni keltirish mumkin. O'quvchilar qiziquvchanligi, faolligini oshirish, diqqatini barqarorlashtirishda ta'lim berishning samarali metodlarini dars paytida o'rganilayotgan o'quv materialini muammoli tarzda bayon etish talab etiladi. O'quvchilarning dars jarayonida o'zlashtirishiga erishish maqsadlarini ko'zlab, yangi mavzu bilan aloqador bo'lgan har xil manbalar ustida ishlashga vaqt ajratish zarur. *O'quvchilarning kitob bilan mustaqil ishlashi, o'rganilgan bilimlarni xulosalash, o'z-o'zini nazorat qilish malakasini oshirish ham bu fan vazifasiga kiradi.* O'quvchilar, unutmashlik kerakki, eng qiziquvchan, dunyoni anglashning eng qizg'in nuqtasidagi yoshdadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. E.G'. G'oziyev. Tafakkur psixologiyasi. – T.: “O‘qituvchi”, 1990. – 36-37-betlar.
2. Pedagogik izlanish. –T.: “O‘qituvchi”. 1990. – 310-336-betlar.
3. O‘quvchi ma’naviyatini shakllantirish. –T.: “Sharq”, 2000. – 90-93-betlar.
4. A. Xoliqov “XALQ TA’LIMI” ilmiy-metodik jurnali. www.xtjurnali.zn.uz
5. Роботова А. С., Леонтьева Т.В., Шапошникова И.Г. и др. Введение в педагогическую специальность: учеб. пособие / под ред. А.С.Роботовой.
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. – 19-е изд., испр. – М., 1987. С.684.
7. Безруких М.М., Болотов В.А., Глебова Л.С. и др. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М.Бим-Бад; ред. кол.: – М., 2002.
8. Страхов И. В. Психология педагогического такта. “Саратов”, 1996.